

S Z E M L E

Laziczius Gyula: A magyar nyelvjárások (A magy. nyelv-tudomány kézikönyve I: 11) Bp. 1936. 58 o.

A „Handbuch“-ok korában megszoktuk, hogy 5—6 kötetes, 1000 oldalas kézikönyvecskékkel vágjanak fejbe bennünket. A nagyobb csodák közé tartoznak a kis összefoglaló művek, melyek a Göschen-sorozat önmegtartóztató aszkétizmusával faragják kurtára korszerű mondanivalóikat. A magy. nyelv-tud. kézikönyve c. sorozat en miniature adja ki összefoglalásait, melyek főképp a felső oktatást és a további tudományos kutatást óhajtják szolgálni. — Laziczius tanulmányának $3\frac{1}{2}$ ív jutott; nézzük meg, miként sáfárkodott szűk terével. Egy ideális nyelvjárásokat ismertető tanulmány 3 részre cszlik: módszeres, leíró és történeti részre. A módszeres résznek a kutatás alapfogalmaival kell bennünket megismertetnie, továbbá a szerző nézőpontjaival, az elvi kérdések tisztázása ugyanis a leglényegesebb része minden tudománynak, de ez a kívánalma minden pedagógusnak is, mert csak tisztázott fogalmakkal viheti tovább tanítványait. E helyett Laz. bevezetésnek történeti részt ad — mely magában, szellemtörténetileg véve nagyon ügyes tanulmány, de ebben a könyvecskében túlméretezett, ugyanis a füzet $\frac{1}{3}$ -át foglalja el ez a rész. Ezért úgy hat ránk ez a történeti áttekintés ebben a könyvecskében, mintha a szerző sohasem akarna tulajdonképpen tárgyának nekifogni. Végre megkezdődik a leíró rész a II. fejezettel (19—44), amelyben ismertet a szerző egyes nyelvjárásai sajátságokat, a III.-ben pedig (44—58) a nyelvjárásokat osztályozza. A legősibb sajátságok ismertetése sikerült, de a történeti korról szóló pontokban s syn- és diachronikus szempontok állandó kavargatása, a tényállás ismertetésének hiánya, más kutatók polémiáinak bírálgatása oly zürzavart teremt, hogy örülünk a fejezetvégnek. Főhiba megint a pedagógiai szempont hiánya, mert az értelmes és észszerű előadásmód rendet teremtett volna e fejezetben, és a pedagógusi leereszkedés megmutatta volna, hogy a tények ismertetése az első. Itt valami elbeszélő, in medias res stílus érvényesül, minek eredményeképp hallunk nyelvjárásai sajátságokról, csak hogy a kezdő ezen „említések-ből“ nem tudja soha meg, mi az *e-zés*, *i-zés*, *é-zés* és *ö-zés*. L. műve alapján nem lesz senkinek képe a magyar nyelvjárásokról. A III. fejez. a nyelvjárásokat osztályozza — persze fonológiai alapon és a szobából való periszkopozással. Ez a „háromszögelés-tan“ állítólag fonológiai alapon áll, mert hiszen egyes hangok jelentésadó szerepét keresi és ennek alapján jelenti ki határozottsággal az elkülönítés lehetőségét, valójában azonban fonétikai osztályozás. Itt újra történeti ismertetés (külföldi nyelvjáráselhatárolásról szóló felfogások ismertetése) keveredik a nyelvjárások jelenlegi osztályozá-

sának jámbor szándékába és hat zavarólag. Mint másutt, itt is a célratartás hiánya jellemzi a munka szerkesztését. A mű bibliográfiája csodálatosan szegény. Mivel a nyelvjárások ismertetése térkép nélkül tökéletlen, a szerző nem mellékel térképet művéhez.

Ezen ismertetésünkben tárgyi mozzanatokra nem kívántunk kitérni, csak elvi szempontokból vizsgáltuk e kis művet. E. J.

Dr. Szabó Kálmán: Kecskeméti tanyák (Kecskeméti Lapok kiadása.)

A kecskeméti városi múzeum igazgatója, aki hívatott tóllal foglalkozik városának multjával és jelenével, legújabb munkájában Kecskemétre vonatkozó adatok alapján magyarázza a magyar tanyák keletkezését. A kecskeméti (s valószínűleg a többi nagyalföldi) *tanya* szerinte az állattenyésztéssel kapcsolatos téli és nyári szállásokból fejlődött ki. Elszaporodásukhoz pedig a faluk pusztulása járult hozzá. Ennek kapcsán megismertet az állattenyésztéssel összefüggő berendezkedésekkel. Világos magyarázatot kapunk az *állás, szállás, nyaraló, telelő, tanya, cserény és kert* fogalmakra. Tiltakozik a *tanyarendszer* és *tanyavilág* elnevezések ellen. A tanyatelepülés ugyanis mindenek, csak rendszeresnek nem mondható. Külön világot sem alkot, hiszen a tanyai lakosok legtöbbjének a városban is van háza, vagy hozzátartozója, ahol az év egy részét tölti. Nem rendszer és nem külön-világ-az. Mai értelemben vett tanyák keletkeztek először az állatok téli szállásain, mert ezt a feltört, megművelt földön, a kerten teletették. Itt a féltettebb aprójószág részére ólat, aklot, istállót építettek, kútat ástak, a rideg marha részére szélfogó szárnyéket, karamot készítettek. A tanyai lakosok életére jellemző, hogy még ma is a férfinép legénykorától kezdve istállóban lakik, mint régen, mikor még külön lakóházat nem építettek. Ideiglenesen „tanyáztak” az állatok mellett a nyári szállásokon is és az itt épített kunyhó, szélvédő is tanyák keletkezésére vezetett. A föld megművelése és a homokterületek felosztása is elősegítette a tanyák keletkezését s ezért ma a *tanya* szón olyan magános településeket értünk, ahonnan egy darab föld mezőgazdasági munkálatait végzik. Szabó Kálmán dolgozatának értékét növeli, hogy fejtegetéseit régi jegyzőkönyvi adatokkal támasztja alá. T. Gy.